

СОЦІАЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

О. Г. Беземчук, аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

Представлено результати дослідження сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, соціальну значимість їх діяльності. Досліджено сучасний стан та обґрунтовано перспективи розвитку корпоративних відносин.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в аграрному секторі передбачає перехід до багатоукладної економіки, яка заснована на раціональному поєднанні різних форм власності та господарювання, що сприяють виживанню в умовах гострої конкуренції. Важливе місце в цьому процесі має належати

* Науковий керівник – д. е. н., професор А.С. Малиновський.

сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам. Світовий досвід кооперативного руху, в якому зайнято більше 1 млрд жителів планети, показує, що в сучасних умовах його активізація є найважливішим інструментом розвитку сільського господарства та відродження українського села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації зробили такі класики кооперативної думки як М. Туган-Барановський, О. Чаянов, М. Кондратьєв, М. Левицький, Б. Мартос, І. Ємільянов тощо. На сучасному етапі дослідженням проблем кооперації займаються такі економісти-аграрники як О. Серов, А. Римарчук, О. Крисальний, М. Малік, В. Зіновчук, А. Пантелеймоненко, Г. Черевко, Л. Молдаван, В. Гончаренко та ін.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є вивчення соціальної значимості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх вплив на розвиток села. Об'єктом дослідження є процес становлення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

В основу дослідження покладено системний підхід до вивчення економічних процесів та явищ. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи: індукції і дедукції, узагальнення, синтезу. Для теоретичного узагальнення вирішення проблеми використано абстрактно-логічний метод.

Виклад основного матеріалу. Вважається, що термін «кооперація» в його сучасному розумінні вперше вжито англійським ученим Р. Оуеном. Деякі науковці навіть називають його «батьком кооперації» [1, с. 26]. Під сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами у світовій практиці прийнято розуміти такі кооперативи, які створені сільськогосподарськими товаровиробниками для спільного обслуговування виробничих потреб своїх господарств на всіх етапах виробничого циклу – від постачання засобів виробництва до збуту сільськогосподарської продукції, включаючи її переробку, агросервіс, взаємне кредитування, страхування, надання консультаційних послуг тощо – з метою підвищення рівня їх доходів.

Характерною рисою цих кооперативів є те, що їх засновниками і членами виступають самі товаровиробники, які при цьому не втрачають своєї економічної самостійності. Як зазначав О. В. Чаянов, кооператив (мається на увазі, згідно сучасної термінології, обслуговуючий) – це перш за все об'єднання (союз) господарств, але господарства, які входять до цього об'єднання не знищуються, а й надалі залишаються дрібними трудовими господарствами. Сільськогосподарський кооператив є

доповненням до самостійного селянського господарства, обслуговує його і без такого господарства не має сенсу [2, с. 8–9]. Отже, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – це кооператив незалежних власників – сільськогосподарських товаровиробників, і його діяльність повністю спрямована на задоволення господарських інтересів своїх членів, тобто невід’ємно пов’язана з їх виробничою, а певною мірою і іншою, діяльністю.

Погіршення сучасних умов життя на селі, викликане кризовим становищем, економічними та трансформаційними процесами, конкуренцією невеликих сільськогосподарських підприємств з крупними корпораціями та агрохолдингами, вимагає перегляду концептуальних підходів щодо функціонування обслуговуючих кооперативів.

Як зазначає Л. Молдаван, кооперативи, виробничі асоціації, партнерства – в кожній країні придумані десятки організаційно-правових форм, які є некомерційними та дозволяють громадянам об’єднатися, щоб разом виступати проти крупного капіталу. Погоджуємося з М. Маліком та С. Квашою, які вважають, що для дрібних аграрних товаровиробників в сучасних умовах найбільш доцільною формою корпоративної інтеграції підприємств є сільськогосподарська обслуговуюча кооперація. З одного боку, це економічна структура – підприємство, що виконує певні бізнесові функції, керуючись економічними інтересами власників; з іншого – соціальне утворення, де ті, хто кооперуються, знаходять собі соціальний захист, спільно задовольняючи свої економічні інтереси [3].

За словами М. Туган-Барановського, будь-який кооператив має два начала: «тіло» і «душу», їх природа діаметрально різнопланова: «...якщо тіло кооперативу створено товарно-грошовою економікою, то душа кооперативу нав’язана соціальним ідеалом» [4, с. 67]. Кооперація з самого початку була замислена саме як соціальний механізм розвитку заради людини, але з широким використанням економічного інструментарію. Головне, що при кооперативній формі організації виробництва підриваються засади експлуатації, відчуження працівника від своєї праці та її результатів [5].

Тому в сучасних умовах кооперування може виступити як один із напрямів, що рятують зруйновану соціальну сферу. Багато господарств на даний момент не здатні утримувати на своєму балансі об’єкти соціальної інфраструктури. Тому, на наш погляд, лише при ефективній роботі кооперативу, а також при міжгосподарському кооперуванні, можливо не лише підтримання об’єктів соціальної сфери, але і їх подальший розвиток. Як наслідок – створення нових робочих місць, що позитивно вплине на вирішення проблеми

сільського безробіття, сприятиме зростанню професійних навичок і кваліфікації сільських жителів, підвищить рівень їх матеріального добробуту. У той же час, обслуговуючі кооперативи не в змозі задовольнити потреби всіх бажаючих у працевлаштуванні, оскільки знаходяться на етапі становлення.

У 2009 р. Міністерством аграрної політики підготовлено і урядом прийнято державну цільову економічну програму підтримки розвитку обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року. Проте, моніторинг виконання цієї виявив недоліки, які суттєво стримують розвиток кооперативного руху:

- недосконала система оподаткування селянських та фермерських господарств, зокрема адміністрування податку з доходу фізичних осіб;
- відсутність належної організаційної та фінансової підтримки з боку місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- необізнаність сільського населення з принципами діяльності обслуговуючих кооперативів, нерозуміння ними вигоди кооперації. Відсутність фахівців, які могли б організувати діяльність кооперативів;
- відсутність реальної координації дій державних та недержавних організацій з питань розбудови корпоративного руху в Україні [3].

Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації відіграє важливу роль у вирішенні як економічних, так і соціальних проблем на селі. Проте, як показує практика, нині в Україні відсутня стійка і чітка кооперативна ідеологія. Тому потрібно сприяти посиленню інформування сільського населення про те, що кооперативи сприяють розбудові соціальної сфери на селі – це робочі місця, відмова від виплат з безробіття, можливість надавати різного роду послуги (оранка та інше).

Висновки. Корпоративні відносини в агропромисловому комплексі – це відкрита система, що постійно змінюється, і де одночасно відбуваються процеси утворення, становлення й розвитку. Створення і подальше становлення обслуговуючих кооперативів буде мати особливе значення для забезпечення комплексного розвитку сільської місцевості, яке передбачає не лише підвищення рівня доходів населення, а й соціальну підтримку та соціальний захист інтересів селян.

Список використаних джерел

1. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Логос, 2001. – 380 с.

2. Чайнов А. В. О сельскохозяйственной кооперации: избр. главы и статьи / А. В. Чайнов. – Саратов, 1989. – 174 с.
3. Становлення та розвиток сільсько господарської обслуговуючої кооперації України : матеріали Перших Всеукраїнських громадських слухань. - К.: ННЦ "ІАЕ", 2010. – 120 с.
4. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации / М. М. Туган-Барановский. – М. : Экономика, 1989. – 496 с.
5. Перхун В. Г. Споживча кооперація у соціальному розвитку сучасного суспільства [Електронний ресурс] / В. Г. Перхун. – Режим доступу: <http://ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/perhun.htm>.